

EFTERSLÆT TIL TIDLIGERE ARGANGE

III. 1956

Mogens Haugsted: Ældre danske bogtrykker- og forlæggermærker.

I F & F, XII, 1965 har provst Povl Otzen kommenteret og med stor kynighed uddybet nogle bemærkninger, som undertegnede fremførte i „Fund og Forskning“, III, 1956, p. 56 flg og IV, 1957, p. 18 flg i forbindelse med gengivelsen af en række bogtrykker- og forlæggermærker, som har været brugt af henholdsvis Daniel Paulli († 1684) og F. C. Mumme († 1767).

Provst Otzen omtaler blandt Daniel Paullis forlæggermærker i særlig grad ovenstående emblem som Paulli – foruden andetsteds – lod trykke 1680 på titelbladet til *Dend siungende Guds Fryct*, og 1681 til *Anden Parten af Kingos Aandelige Siunge-Koor*. Det første værk karakteriserer provst Otzen som „en af de bedst redigerede af vore gamle salmebøger“ og det påvises, hvorledes emblemet's devise: *Dominus providebit* ☩: „Herren vil drage omsorg“ fik en ejendommelig efterklang, da biskop Martensen kårede det til sit valg-sprog, måske efter at han i 1840'erne kan have lært Paullis salmeværk at kende i forbindelse med sit arbejde i en da virkende salmebøgskomité. Gennem biskop Martensen nåede den så stærkt forsynsbevidste talemåde – som provst Otzen påviser det – videre ud i bispens omfattende kreds af disciple. Bemærkelsesværdigt er det derfor at konstatere, at devisen også på Daniel Paullis tid må formodes at have haft en lignende udbredelse.

Af en bibliotekar-kollega er jeg efter fremkomsten af provst Otzens artikel blevet gjort opmærksom på at den bibelske vending: Dominus providebit (der som tidligere nævnt er Vulgatas gengivelse af 1. Mose-Bog, kap. 22, v. 8) er kong Frederik III.s valgsprog som regerende konge. Iagttagelsen forekommer på heldigste måde at føje endnu et træk til emblemets genesis. Det var bekendt for datiden, at forlæggeren Daniel Paullis farfar, professor Heinrich Pauli († 1610) havde været enkedronning Sophies livmedicus. Den lægelige kontakt med kongehuset der hermed var etableret fortsattes da forlæggerens far, medicineren og botanikeren, professor Simon Paulli (1603-80) 1650 blev hofmedicus og 1656 kgl. livmedicus. Da Simon Paulli 1667 udsendte sit omfattende botaniske værk *Quadripartitum botanicum* indsatte han foran i bogen et kobberstik der viser den da 64-årige professor i det øjeblik da han overrækker kong Frederik III sit værk. På den overrakte bogs blade læses de motto-lignende ord: Deo Regi ☉: Til Gud – Til Kongen. Ordene og hele det kobberstukne sceneri kan læses som en loyalitetserklæring overfor monarken og systemskiftet fra 1660. To år før Simon Paulli udsendte sit værk havde hans søn Daniel Paulli fået bestalling som kgl. boghandler (8.4.1665). På emblemet nedenfor der af Daniel Paulli benyttes som forlæggermærke 1669 vil man genkende prof. Simon Paullis motto i let ændret form som: Deo et Rege ☉: For Gud – For Kongen. Nederst på devisebåndet lyser et D.P. som – i overensstemmelse med reglerne for hele dette emblematiske mummespil – først og fremmest må forstås som en fordækt hentydning til forlæggernavnet D[aniel] P[aulli] men som rigtignok får meddelt endnu en pikant dobbelthet ved formodentlig *også* at fungere som en kryptisk rekvisit for det kongelige motto: Dominus providebit. Den kongeligt privilegerede boghandler gør en chevalaresk og „skjult“ reverens for sin velynder – den enevældige monark. En sådan – ikke aftalt – spøg for indviede var helt efter tidens pretiose maner; den lod for Daniel Paullis vedkommende ane en affinitet til den allerhøjeste kreds. Men anelsen fik lov til at hænge i luften – vitterligt står der kun forlæggerens to forbogstaver.

Anderledes på det nævnte emblem, der bruges i 1680erne. Her er mummespillet lagt blot og med bibelsproget: Dominus providebit som kongeligt motto

in mente, forstås endnu bedre den både lapidariske og pompose ramme hvori det indfældes: Dictum [det efterfølgende bibel- [og konge-] ord] . . . Puta [stol du blot fast på det]. Forlæggerens initialer rykker diskret ud i marginen af majestætenes proverbs – men de *er* der; kigger man rigtigt i kulisserne kan man godt bilde sig ind, at de er der endog 2 gange. Man må vist tilstå, at den samlede emblematiske konstellation i dette tilfælde virkelig giver nogle kvint af barokkens hele ingeniøse overdådighed. Daniel Paulli var en dygtig og driftig bogmand – uden tvivl datidens dygtigste. Hans artikler nåede viden om og bar bibelordet med sig – ligesom biskop Martensen og hans disciple senere. Ordene var de samme – men aspekterne var som venteligt vekslende.

Måtte disse petitesser føje sig til provst Otzens indsigtfulde ord og til en kollegas mundtlige belæring.

VIII. 1961

H. P. Rohde: Om Søren Kierkegaard som bogsamler. Supplement II. (Supplement I findes i X, 1963, s. 161 f.)

Til artiklen var som bilag I føjet en liste over „de bøger som Det kongelige Bibliotek købte paa auktionen efter Søren Kierkegaard, paa grundlag af auktionsprotokollen paa Landsarkivet og Kgl. Bibl.'s arkiv“; som bilag II en liste over bøger af S.K. selv og andre forfattere i Kierkegaards arkiv; og som bilag III en liste over bøger i Kgl. Bibl., som biblioteket ikke har købt paa auktionen og som heller ikke er indgaaet i S.K.-arkivet.

Disse bilag suppleres i det følgende med en liste over bøger, som enten, ifølge auktionsprotokollen på Landsarkivet, blev købt på auktionen efter S.K. af andre offentlige danske biblioteker, eller som senere er indgået i offentlige danske biblioteker udenfor København. Listen viser, at en stor del af de bøger, som vore offentlige biblioteker købte på auktionen efter S.K., stadig kan konstateres. Den anselige samling Kierkegaard-bøger på Statsbiblioteket i Århus stammer fra gehejmearkivar C. F. Wegeners bogsamling; disse bøger blev købt på auktionen af C. F. Wegener og indgik i Statsbiblioteket i året 1898 sammen med C. F. Wegeners øvrige bogsamling.

På forskellig måde udvider disse bøger vor viden om S.K. Flere af bøgerne har mærker af læsning såsom ombojede hjørner, indstregninger o. lign. Rækken af bogbindere, som S.K. har benyttet, forøges med et enkelt navn: P. I. Hyltoft.

Det er hensigten senere at bringe lister over bøger fra S.K.'s bogsamling i privateje eller i andre offentlige samlinger herhjemme og i udlandet. Med henblik på dette arbejde vil forfatteren af nærværende undersøgelse være taknemlig for oplysninger om bevarede eksemplarer af bøger, der har tilhørt S.K.

En stjerne er føjet til de eksemplarer, hvori der findes notater, mærker el. lign., som kan formodes at hidrøre fra S.K.'s hånd. Et kors angiver, at eksemplaret ikke kan konstateres på biblioteket. Tallene i parentes er numrene i auktionskataloget.

Haderslev Katedralskoles bibliotek.

Stilling, J. H. Jung: Häusliches Leben. Berl. u. Lpz. 1789. (1846)

Suetonius, Gajus S. Tranquillus: Tolv første Romerske Keiseres Levnetsbeskrivelse, oversat af Jacob Baden. 1-2. Kbh. 1802-03. (1281) Halvbind. Ejernavn: W.G. Siemsen (?); T.Wendelboe.

Ribe Katedralskoles bibliotek.

† Lind, P. E.: Mon Gud fortjener, at Mennesket har Ærbødighed for ham og lægger samme offentlig for Dagen? Kbh. 1846. (627)

Lind, P. E.: Christendommens Indflydelse paa den sociale Forfatning. Kbh. 1852. (628) Originalkartonnage.

Roskilde Katedralskoles bibliotek.

* Platonis quae exstant Opera rec. Fr. Astius. I-IX. Lipsiae 1819-32. (1144-54) Halvbind. N. C. Møller ifølge stempelmateriellet.

Soro Akademis bibliotek. (I „Bogvennen“ 1961, s. 47, er afbildet nogle af de nedennævnte bøger, hvori auktionsnummersedlerne endnu sidder.)

* Augusti, J. C. W.: Handbuch der christlichen Archäologie. 1-3. Lpz. 1836-37. (388-90) Halvbind. N. C. Møller? Hjørnet af forsatspapiret afklippet i alle tre bind – har måske haft S.K.'s autograf?

* Möhler, J. A.: Athanasius der Grosse. 1-2. Mainz 1827. (635-36) Halvbind. N. C. Møllers etiket. Seddel med auktionsnummer i begge bind.

Spener, Ph. J.: Deutsche und lateinische theologische Bedenken, hrsg. von F. A. E. Hennicke. Halle 1838. (268) Halvbind. P. I. Hyltofts stempel på bageste forsatsblad. Seddel fra auktionen bevaret – men det øverste, hvor nummeret har stået, afrevet.

Walch, J. G.: Historische und theologische Einleitung in die Religionsstreitigkeiten. 1-5. (3. Aufl. af bd. 1.) Jena 1733-36. (853-62) Helpergamentbind med rodsprængt snit. Auktionsnummersedler i alle fem bind. P. F. Suhms og P. Chr. Kierkegaards navn på titelbladet i alle bind, dog er P. Chr. K.'s navn udklippet i bind 3. Desuden rundt stempel med krone: Bibl. Reg. Dupl. NB! Exlibris fra Tersløsegaard i bind 4.

* Theologisk Maanedsskrift. Udg. af N. F. S. Grundtvig og A. G. Rudelbach. 1-13. Kbh. 1825-28. (346-51) Halvbind. N. C. Møller? Auktionsnummerseddel i alle seks bind.

Statsbiblioteket i Århus.

W = C. F. Wegeners stempel. (Bibliotheca Wegeneriana.)

Agrippa ab Nettesheym, H. C.: De incertitudine et vanitate omnium scientiarum et artium liber. Francofurti et Lipsiae 1622. (113) (Medindbunden: De nobilitate foemini sexus. Heri muligvis enkelte mærker fra S.K.'s hånd.) Samt. helpergament. ÷ W.

[Bérault Bercastel:] Neueste Geschichte der Kirche Christi 2. Aufl. 1-6. Augsburg 1836-38. (156-57) Halvbind. W.

- Calmet, Augustin: *Biblisches Wörterbuch*, hrsg. von H. G. Glöckner. 1-4. Liegnitz 1751-54. (67-68) Samt. halvbind. W.
- Funke, C. Ph.: *Neues Real-Schullexicon*. 1-5. Braunschweig 1800. (934-38) Halvbind. W.
- Hoffmann, S. F.W.: *Die Alterthumswissenschaft*. Lpz. 1835. (1040)
- Krug, W. T.: *Allgemeines Handwörterbuch der philosophischen Wissenschaften*. 1-5. Lpz. 1827-29. (604-08) Halvbind. På ryggen: I.M. På forsats i bd. 1: N. B. Krarup. Denne bog bekræfter den i F & F, VIII, s. 102 fremsatte formodning om S.K.'s auktionskøb.
- Libanii *Sophistae Orationes*, rec. J. J. Reiske. 1-4. Altenburgi 1791-97. (1124-27) Halvbind. N. C. Moller ifølge stempelaterialet. W.
- Sancti Patris Macarii, Aegypti, Opuscula*, ed. J. G. Pritius. Lipsiae 1714. (144) Samt. helpergament. W.
- Molbech, C.: *Dansk Dialect-Lexicon*. Kbh. 1841. (1033)
- Plutarch: *Moralische Abhandlungen*. Übersetzt von J. F. S. Kaltwasser. 1-5. Frankfurt a. M. 1783-93. (1192-96) Samt. blå kartonnage. W.
- Ramshorn, L.: *Lateinische Grammatik*. 2. Ausg. 1-2. Lpz. 1830. (1006-07) Halvbind. W.
- Xenophontis Memorabilia* ed. F. A. Bornemann. Lipsiae 1829. (1211)
- * *Xenophon: Sämmtliche Schriften übers.* von A. C. Borheck. Lemgo 1778-1808. (1212-13) Papirbind med shirtingsryg. W.
- Abhandlungen Sinesischer Jesuiten*. Mit Anmerkungen von C. Meiners. 1-2. Lpz. 1778. (657) Ombundet. W.
- * *Ausführliches Heiligen-Lexicon*. Cölln u. Franckfurt 1719. (570) Samtidig helpergament. W.
- * *Opuscula Græcorum*. Collegit J. C. Orellius. 1-2. Lipsiae 1819-21. (707-08) Halvbind. W.